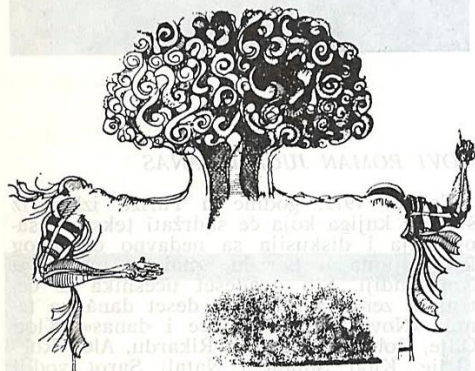

VASPOSTAVLJANJE
MITAMIODRAG PAVLOVIĆ: HODODARJE
»Nolit«, Beograd, 1970.

Od samih njegovih pesničkih početaka, za Pavlovića je bilo karakteristično jedno poniranje u prošlost, »zahvatanje« u istoriju, u ono epsko u njoj, čak pokušaj jedne »epizacije« pevanja. Uz tu tendenciju odmah je, takođe, postojalo i »kulturološko« nastojanje tog pevanja: naša kultura, njena tragična mesta, nedorečenosti, poređenja: mi nasuprot drugih, ono što drugi nama duguju, zatim jedna zapostavljenost naših vrednota. Evociranje, inkarniranje istorijskog. Izdvajanje nekih ličnosti, događaja. Određivanje pesme, njeno komuniciranje, obraćanje kulturnom-književnom nasleđu. To iziskuje i *multitonalnost*, mnogoglasje takvog pevanja, koju pesnik postiže manirnom govora iz više mogućih aspekata (raskursa). S tim u vezi je i jedna *gradanskost* nastojanja da se *vaspostavi* legenda, mit (mitološka komponenta Pavlovićeve pesme). Pavlović, naime, podvrgava *kultivizaciji* određene stvari iz naše prošlosti. On se prevashodno opredeljuje za ono carsko-vasilevsko, monaško, veličajno u nas, što je bilo kultura, što je bio određeni nivo. Naš carski poklisar na severu (zanimljiv je tu pojam severa, hladnoće kod ovog pesnika, koja nije samo u prirodi, već je i u ljudima), koji odlazi u stranstvovanje, u druge strane, noseći kitnjaste, pergamentne povelje, listine, ide u kožu, smrdeći na znoj, luk i prirodnu hranu, ali je ipak u njemu

nešto gospodstveno. To ne znači da se Pavlović kloni animalnosti, stihijnog, prostačkog: — često on tako vidi apokaliptiku (što je takođe dolazilo do izražaja za ratove, nakon kosovskog sloma posebno, kada se narod, ekonomski ruiniran, odavao i maderstvu, pa se tako i moralno unizio, što, na sreću, nije tako dugo potrajalo, jer je već počeo lagani uspon, obnavljanje, koje kulminira u ustancima, manifestujući se u žedi za saznanjima, pismenosti, kulturom).

Od stilskih »sredstava« izdvojili bismo, u ovoj knjizi, specifičnu *skokovitu* metaforiku, višestepenu i njegove *simbole*, koje bih nazvao *markiranim*. Prikrivenim. Ili, ne tako prepoznatljivim. No, tu se ne radi ni o kakvom larpurlartizmu. (Kamo sreće, da je, možda, tako jer bi to bilo bolje po pesnikov duhovni, psihički *ekvilibr*, ali samo u tom smislu, jasno.) Radi se o tome da neka tanana kretanja, istančane pulsacije, suptilna stanja svesti pesnikove to, imperativno, zahtevaju, da bi se formirao izraz. Previše poznati simboli, ne tako složeni, eksplicitniji (ukoliko simboli uopšte mogu biti takvi) *simplifikovali* bi misao i sliku, izgubilo bi se na dragocenom materijalu, efekat bi bio nepotpun. Otuda je i evidentna, baš zahvaljujući takvoj simbolici, jedna jezičko-stilska *perfekcija*, kojom pesnik obezbeđuje određenu smisaonu enigmatičnost, polivalentnost, ambigvitetnost. Ti simboli, koji se obično javljaju uz alegoričnost i aluzivnost, u procesu pevanja se »prelamaju«, menjajući dimenzije i značenja. Tako dolazimo od emblema, začetaka jedne *emblematske*; to su ona mesta koja tendiraju zatvorenom modelu pevanja, hermetizaciji, koja je, uistinu (po Fridrihu, a i drugim) jedan moderan fenomen, sve više »predispozicija« u tokovima savremene poezije. Odnosno, ta hermetičnost, više je i pre, kod Pavlovića jedna, da budem precizniji, nekomunikativnost, pa čak i izbjirljivost, selekcionisanje onoga s čim ili s kim treba doći u kontakt.

On peva u prezentu, ali to je privid. On je i u perfektu i u futurum. Dakle, za Pavlovića *ne* važi *trenutak govora* u užem smislu, već se prostire šire, trenutak govora, ili, bolje, reći, za njega je svugde gde je govora-reči bilo, njene drame prevashodno i gde će je biti. Tu se radi, zapravo, o specifičnoj pesničkoj, memoriji, *memorisanje*, o nečemu što je moguće jedino u poeziji.

Kod Pavlovića nailazimo, često, na vrlo retke reči, neupotrebljavane toliko, koje, umnogome, doprinose vrednosti jezika, pa ima i takvih gde su značenja i zvučanja još neiskorištena. (M. Makiedo je, u jednom od ranijih brojeva »Forum«, u prapratnom tekstu uz prepeve E. Montalea, izneo neke zanimljive podatke. Reč je o indeksu retkosti, »retkoće« reči u francuskoj poeziji, gde je taj indeks, dobijen algebarskim putem, najveći kod Malarmea i Klodela. Primena istog postupka na Pavloviće-ju leksiku, potvrdila bi gornju konstataciju.)

U Pavlovića se javlja i inspirisanost životom i delima pojedinih naših pesnika, i njih on nekako bira »prema sebi«, kod svakoga od njih mora biti nečega što bi ga zainteresiralo da bi se pozvao na njih, interpretirao ih, posvetio im stihove. Njega — impozantnost, A. S. Rebac — usamljenost njenog opredeljenja za klasično, klasično, R. Prodanović — tragična smrt u avio-bombardmanu i iščeznuće skoro svih njegovih rukopisa u ognju razaranja itd. O Helderlinu da i ne govorimo.

Konačno, ono što bi se dalo zameriti Pavloviću, jeste jedna određena didaktika, ne preterana, ali dosta primetna, propovednost, celomudrenost tamo gde se iznosi i zastupa neka *ideja*. I odmah, u vezi s tim, da kažemo: Pavlović nije liričar u strogom i čistom smislu, što i *nije* tako loše, jer danas više nije dovoljno biti samo liričar, a diskutabilno je i u koliko je meri moguće doseći takvu lirsku purifikaciju da ona bude i *sublimacija*.

KADA
GASNE SVETLOSTJASNA MELVINGER: SVET I SVETLOST,
Matica srpska, 1971.

Najnoviji poetski rukopis Jasne Melvinger iskazuje svet u kome gasne svetlost. *Dokone nedelje, budni noćni sati koji te ne mogu doreći, sobe sa tavanicom — dnom avana, sa zidovima od nespokoja*, među kojima se dešavaju svakodnevna *samoubistva iz nehata*, dakle život što je *kli-znuo sa izandalih ponjava vremena*, čitav jedan svet koji ne zna *kuda će ako ne u pesmu*. U tim i takvim predelima otkriva se škrt lepota u običnoj boji i svakodnevnom zvuku, sa žarom velikog otkrovenja pronalazi se i pamti mala nežnost, od bola se ona otima, i pred vremenom se, kao dragocenost, skriva u reč iskazanu s tihom groznicom uzbuđenja. O običnim stvarima i sivim događanjima javljaju se, ne retko, zapisi s tolikim suptilnim nijansama — da se čini da su baš te stvari i baš takvi događaji zapravo i jedini u samotnosti jednog života koji se u trpkom pesmu preobraća. U retkim, pak, trenucima uzdanja, u onom, verovatno, najdorečenijem koji je označen naslovom *Svet i svetlost*, još uvek se veruje da je moguće uzneti se u dan, ali, bez

»Dok sve u meni poriče mastiljavim
tragom šiba

I u rosu unutrašnju sve zgušnjava svibanj
Moje ranice još su nezaceljene pljuvačkom
i blatom

Odrastati stežući jako u prevoj stida
Sve što nepoznato zastruji kroz telo
Toliko još ukradenih tajni u koprenici
vreloj

Koja će sama u meni da se raskida«
(Sve detinjstvo)

I kada se ponekoj stvari iz ovih predela nije zaboravilo njeno »lepo ime«, ono se izgovara u nedoumici, čak s ogoljenom sumnjom u istinu toga, sada već bivšeg značenja. Ili se, pak, dešava tragičan prelom, te se u rečima sudaraju njihova bivša i sadašnja značenja, otkrivajući potpuni raskol jednog sveta, kao što je to slučaj, recimo, u onoj metafori koja, s izvesnim neodmerenim milozvučjem, slika *zlatan pakao sunčevog zalaska*.

Kao i u davnijim pesmama Jasne Melvinger, i u ovima ima one zaštitničke nagnutosti nad kratkovekošću »sitnih« bića. Sada se, međutim, skoro redovno i daleko jasnije, u tim bićima prepoznaje nešto i od svoga usuda, pa ne čudi onda što se taj svet izgovara sa poraznim znanjem da se pesmom bilje, i čovek, i zver ne mogu iskupiti iz vremena koje su oni sami.

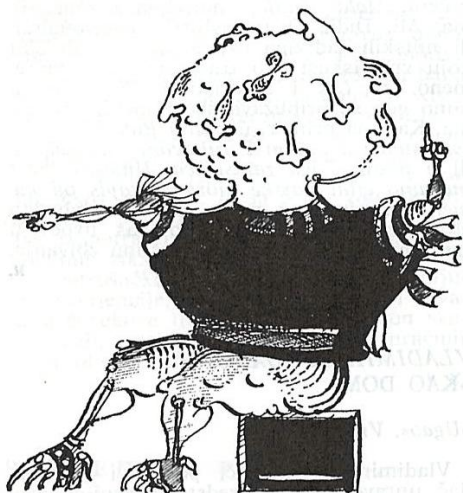
U *Svetu i svetlosti* samotnost, pustoš, sumornost i klonulost jesu najčešći i najprosečaniji doživljaji sebe i sveta.

Međutim, u nekolikim poetskim deskripcijama, pesnikinja, u izbistrenoj tišini duše, u nekakvoj spokojnoj pomirenosti sa sobom, sa bolom, u užagrenosti čula i pjanosti čitavog bića, otvara vid pred predelima koji su van nje. Tada su, najednom, slike pejzaža životnim gibanjem ustalasane, zapljusnute svetlošću i ozonom, i, u ugrivom stihu, predeo donosi svoju čistu istinu neposrednim iskazom boje, oblika i zvuka. Ipak, ni tu predeo samog sebe ne začinje, niti se samim sobom završava, jer u njegovu sliku, svu od bodre zadihanosti, kao po pravilu pada tavan i tvrd stih koji za *divlje plodove popinih kapica jedan dan detinjstva ište*, koji se sa skepsom pita o smislu disanja.

U *Svetu i svetlosti* često se prepušta »direktnim« rečima da u svom prvotnom i neposrednom značenju iznesu najgušće emotivne i misaone naboje. Doista, kako jedan stih svedoči, iza godina su ostale reči kao što ispod poseklina na kori drveća smola ostaje, to su reči krte i trpke, bez sjaja u zvuku, sa »svešću da ne mogu oponašati pticu u zraku, da neće doreći more i svetlost da ne mogu ubeležiti. I stih je Jasne Melvinger sporog, klonulog ritma, i rasplinutog zvuka mutnog bljeska, kao svetlost u kišni dan. Retko se saih čvrstim ritmom i zvučnom rimom sputava u vezanu strukturu, jer, čini se, da ono što u sebi nosi nije toliko lako prepoznatljivo, nije životom kao iskustvo dovršeno u meri u kojoj bi se moglo iskazati u čistim i odlučnim, definitivnim poetskim formulacijama, koje bi bile sve od jednog značenja i promenu ne bi trpele. Otuda se, valjda, i reči sporo, kao nevoljko, u tmulu melodiju pokreću, i tako često se nalaze u panici pred sumorom svakodnevlja koji treba da izgovore.

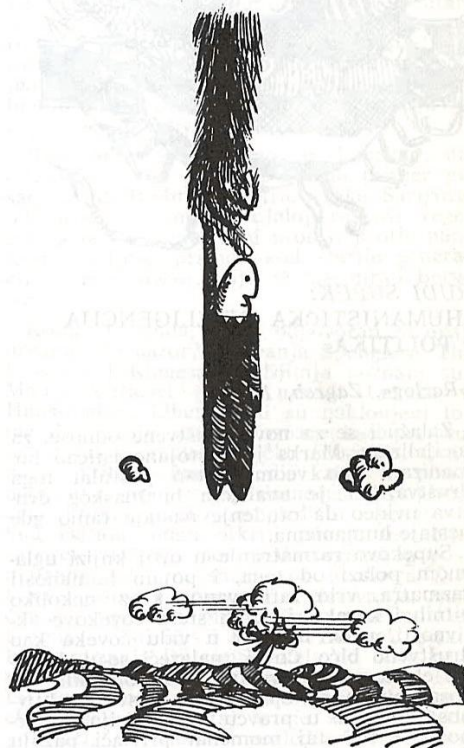
PAVLE KOVAČEVIĆ

DO SARKAZMA I NAPRED

sumnje, više ne onom mutarnjom snagom samoga bića, nego silom što u samoj svetlosti jeste, onim životodajnim zamahom koji *seme na put suncu pokreće*. Otuda, i kada se javlja u ovim pesmama, *svetlost je suzdržana u obećanjima*. Sve je, dakle, svedeno na meru običnog i svakodnevnog, sve ima jasne i čvrste, oštre obrise koji ranjavaju vid. A i od samog osećanja toga »svakodnevnog« bola surovija je činjenica da je taj bol znan i »običan«.

U pustoš je uzidano vreme u ovoj knjizi, jer u njoj otkucava čas života u kome se ne voli, niti snatri, u kome se više ništa ne očekuje i već se sumnja da se ikada išta stvarno zbivalo. Samo se još smrt moli da ne dopusti da se dogori bez plama, i već se, u klonulosti, priznaje da se *nikada neće izdržati od prve prave muke do potonje navike*. A ono što se još nije dogodilo bićima što dišu u ovim pesmama — zapravo i ne pripada njima; nego njihovoj smrti. Dakle, čas je u kome je već kasno za doživljaj, a još se nema snage i hrabrosti za sećanje. Ali, i nadalje se traje u bolu, *odrašta u razmeni materije s inatom*:

karikatura nedeljka ubovica

Uplašio se kada je osetio koliko ga se narod boji.

Čitava večnost mu treba da bi dokazao svoju besmrtnost.

Prekaljeno je čvršće, jer je nekoliko puta razmekšavano.

Najjače karike žive i pošto se lanci pokidaju.